

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2017- 2018

ΚΥΚΛΟΣ ΑΑ΄

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΤΡΩΝ

Κοσμοϊστορικές Έρευνες στον Ομφαλό της Γης.
Ελληνισμός, Ευρώπη και η «καθ' ημάς» Ανατολή:
Συγκριτικές Μελέτες Τριών Πολιτισμών

14^η

Πέμπτη, 15 Μαρτίου 2018

Ο χρόνος δεν είναι γραμμικός κατ' ευθείαν, ούτε οντολογικά ούτε υπαρξιακά. **Ο νόμος του γίγνεσθαι είναι η περιοδικότητα, επειδή ο χρόνος έχει κυκλική δομή.** Ο Κόσμος ως όλον είναι απόλυτα ευσταθές σύστημα αφού αποτελεί την προβολή στο φαίνεσθαι, την φανέρωση και επι-φάνεια του Απόλυτου Είναι. **Η περιοδικότητα είναι έκφραση της ευσταθούς ισορροπίας του κοσμικού όλου.** Η ευσταθής ισορροπία ενός συστήματος ορίζεται από τον εσωτερικό νόμο που κάνει κάθε απομάκρυνση από την κατάσταση ισορροπίας να προκαλεί δύναμη επιστροφής προς αυτήν ανάλογο προς το μέγεθος της απομάκρυνσης. Μαθηματικά εκφραζόμενος ο όρος αυτός συνιστά μια διαφορική εξίσωση δεύτερου βαθμού με λύση την ημιτονοειδή καμπύλη – ακριβώς την περιοδικότητα.

Η γενικευμένη θεωρία της περιοδικότητας βρίσκει την καθαρή διατύπωσή της στον πολυδύναμο συμβολισμό των εποχών του έτους, των «ωρών» του ενιαυτού.

Η κυοφορία του χειμώνα, όπου βυσσοδομούνται τα φρικτά μυστήρια συνέχισης της κοσμικής ύπαρξης,

Ο ανθός του έαρος ανοίγεται υπερτελές κάλλος εις φανέρωση της κρυφιότητας,

Ο καρπός του θέρους ωριμάζει εις ωφέλειαν, εις αγαθό, για την συνέχεια στην διάρκεια των όντων, των άλλων και εαυτού,

Και η φθορά του Φθιν-οπώρου, η παρακμή του γήρατος, σηματοδοτεί την παρουσία του αληθινού προσώπου του Θανάτου κάτω από την μάσκα του Χρόνου, και αποτελεί την τελευταία φάση του κύκλου πριν την έναρξη του καινούριου.

Η οντολογική θεμελίωση του Περιοδικού Νόμου συμπληρούται από την υπαρξιακή βίωσή του. Η ιστορία της ατομικής μας ζωής κυκλούται από γέννησης εις εφηβεία, από εφηβείας στην ανδρότητα, και εκείθεν στο ολόο γήρας για μια νέα αρχή.

Η ιστορία είναι κατ' ουσίαν και πρωτίστως πολιτισμική ιστορία. Οι φάσεις κάθε πολιτισμού συγκεκριμενοποιούν τις «ώρες» (εποχές) του έτους. Υφίστανται συνεπώς δομικές αντιστοιχίες μεταξύ πολιτισμικών ενοτήτων, ασχέτως απολύτων χρονολογιών.

Τέτοιες αναλογίες στο πεδίο της τέχνης θα μελετήσουμε τις δύο προσεχείς Πέμπτες.

Πολύκλειτος και Φειδίας είναι οι κορυφές δύο παράλληλων εξελίξεων της πλαστικής του Υψηλού κλασσικού. Το Δωρικό έχει επικρατήσει πλέον παντού από τις αρχές του Χρυσού αιώνα (και νωρίτερα). Η γλυπτική και αρχιτεκτονική στην Αθήνα, καυχημένη μητρόπολη των Ιώνων, είναι Δωρικές ευθύς εξ αρχής της αναγέννησης του 5^{ου} π.Χ. αιώνα.

Δύο βασικά τάσεις, «Σχολές», πλαστικής συγκροτούνται, ως είδη της γενικής Δωρικής επικράτειας.

Στο Άργος, ο Αγελάδας είχε καλλιεργήσει την παλαιά εγχώρια ρυθμολογία «τετραγωνικότητας» σε υπέρτατη περιωπή εναρμόνιας σχέσης μερών μεταξύ τους και προς το όλο. Ο Πολύκλειτος αποτελεί το αποκορύφωμα αυτού του ρυθμού και ύφους. Η έμφαση πέφτει αποκλειστικά στην καθαρή αρμονία αναλογικών σχέσεων μερών μεταξύ τους και προς το όλο. [τὸ εὖ παρὰ μικρὸν διὰ πολλῶν ἀριθμῶν γίγνεται, B2 DK40]. Δίπλα σε αυτό, ο Φειδίας τελειοποιεί την Αττική ιδέα της οργανικής δόμησης του σώματος περί άξονα ανυσματικό φυτικής αναγωγικής ορμής. Αυτό προσδίδει μια ωρισμένη αξία και ένα νοηματικό «βάρος» στα έργα του, την ώρα που τα Πολυκλείτεια εμφιλοχωρούν στην τελειότητα της μορφής και την γυμνή δύναμη του κάλλους, η οποία όμως αποκρούει κάποια ροπή προς τα άνω αφού αυτή θα αφαιρούσε από την απόλυτη ισορροπία της κλειστής φόρμας.

[Καθοριστική είναι η κριτική αποτίμηση στον Quintilianus:

Diligentia ac decor in Polycleto supra ceteros, cui quanquam a plerisque tribuitur palma, tamen, ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. Nam ut humanae formae decorum addiderit supra verum, ita non explevisse deorum auctoritatem videtur; quin aetatem quoque graviores dicitur refugisse nihil ausus ultra leves genes.

Quintilianus, *Institutio oratorica*, XII, 10, 7 = No. 968 Overbeck.

Cf.

Καὶ τὸ Ἡραῖον εἶναι κοινὸν ἱερὸν τὸ πρὸς ταῖς Μυκῆναις ἀμφοῖν, ἐν ᾧ τὰ Πολυκλείτου ξόανα τῇ μὲν τέχνῃ κάλλιστα τῶν πάντων, πολυτελείᾳ δὲ καὶ μεγέθει τῶν Φειδίου λειπόμενα.

Στράβων VIII 372 = No. 933 Overbeck

Cf.

Duosque pueros item nudos talis ludentes [sc. ἐφτιαξε ο Πολύκλειτος] qui vocantur astragalizontes et sunt in Titi imperatoris atrio, - hoc opere nullum absolutius plerique judicant.

Plinius, *naturalis historia*, XXXIV, 55 = No. 963 Overbeck

Ανόμοια ομοιότητα συνδέει το αρχαίο πρωτεύον δίδυμο του Υψηλού Κλασσικού προς εκείνο της Υψηλής Αναγέννησης.

Αυτό που η μορφή είναι για τους Αρχαίους είναι η έκφραση για τους Ευρωπαίους. Η τονικότητα συνεπώς της εκφραστικότητας διαφοροποιεί ουσιαστικά τους μεγάλους της Αναγέννησης. Αυτήν υπηρετούν χρώμα και σχέδιο στον Rafael, ενώ ο Michelangelo εργάζεται με δεσπόζοντα τον κλασσικό έρωτα του καλού.

Ανάλογα θα διαπραγματευθώ στις δυο πολιτισμικές φύσεις του το φαινόμενο ενός ωρισμένου γλυκασμού που συμβαίνει στο τέλος του θέρους, συμβολιζόμενου από το ώριμο σταφύλι και το γλεύκος: Πραξιτέλης και αντίστοιχα Caravaggio είναι καλά παραδείγματα αυτής της εξέλιξης. Εμφανίζονται εκεί και όταν είναι αναγκαίο να παρουσιασθεί το φαινόμενο. Γιατί τα πάντα είναι μέρη του παντός, το δε κοσμικό Όλο είναι το ίδιο και το αυτό (ως φανερό προς κρυφό, ως

προβληθέν προς προβαλλόμενο, ως επι-φάνεια προς θεότητα) με το Απόλυτο Είναι.

Αυτήν **την Πέμπτη, στις 8.30 το βράδυ**, θα αρχίσουμε την συζήτηση για την συγκριτική μελέτη των εξελίξεων στην τέχνη του Ελληνισμού και της Ευρώπης κατά την κλασσική περίοδο αφ' ενός, την Αναγέννηση αφ' ετέρου.

Ο θεματικός τίτλος της ομιλίας και ανάλυσης είναι:

Πολύκλειτος και Φειδίας, Michelangelo και Rafael:

Κλασσικές Διαφορές.

Πραξιτέλης και Caravaggio,

Υστεροκλασσικές Ευαισθησίες και Αβρότητες

Η ομιλία θα γίνει την Πέμπτη 15 Μαρτίου, 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης (2^{ος} όροφος, Πλατεία Γεωργίου Α').

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.